

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقی
د ستراتژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز

تحليل هفته

شماره: ۲۵۰ (از ۸ الی ۱۵ ثور ۱۳۹۷ هـ ش)

این نشریه مجموعه تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی هفته وار است که به زبان های پشتو، دری، انگلیسی و عربی، توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقی تهیه و نشر می گردد، تا نهادهای سیاست گذار و پالیسی ساز از آن استفاده نمایند.

آنچه در این شماره می خوانید:

مقدمه ۲

چرا جنگ افغانستان خونبارتر می گردد؟

نگاهی به وضعیت خونبار کنونی ۴

چالش های پیشرو ۵

تلاش های نافرجام صلح ۶

په افغانستان کې د رسنیو وضعیت ته لنډه کتنه

شالید ۹

له ۲۰۰۱ م کال وروسته افغان رسنی ۱۰

د رسنیو پر وړاندې خنډونه ۱۱

رسنی او کارکوونکي یې ولې په نښه کېږي؟ ۱۲

مقدمه

تېره اوونۍ افغان طالبانو د خندق تر نوم لاندې خپل پسرلني عمليات اعلان کړل، چې ورسره هم مهاله له يوې خوا د هېواد په بېلابېلو سيمو کې د خونړيو امنيتي پېښو او وسله والو بریدونو کچه زياته شوې او له بل لوري په پلازمېنه کابل کې د داعش ډلې په خو بریدونو کې ملکي وگړو ته پراخه مرگ ژوبله واوښته.

په ټوليز ډول، داسې برېښي چې افغان جگړه ورځ تر بلې نه يوازې دا چې خونړۍ کېږي، بلکې د بېلابېلو لاملونو له کبله ورځ تر بلې پېچلې کېږي هم. دا چې د هېواد امنيتي وضعیت په کوم لوري روان دی، په روان کال کې به هېواد له امنيتي اړخه له کومو ننگونو سره مخ شي، په اړه يې د ستراتېژيکو او سيمه ييزو څېړنو مرکز د اوونيز تحليل په لومړۍ برخه کې شننه لولۍ.

د تحليل دويمه برخه مو بيا په هېواد کې د بيان ازادۍ او رسنيو وضعیت ته ځانگړې شوې ده. تېره اوونۍ د هېواد په تاريخ کې د رسنيو او خبريالانو لپاره خونړۍ اوونۍ وه، چې پکې په دريو بېلابېلو پېښو کې ۱۱ تنه خبريالان ووژل شول او ۵ نور تپيان شول. کابو شپږ مياشتې وړاندې هم په کابل کې د شمشاد خصوصي ټلويزيون پر دفتر برید وشو، چې دوه کسان پکې ووژل شول او ۲۰ نور پکې تپيان شول. دا چې رسنۍ او رسنيز فعالين ولې په نښه کېږي؟ هغه پوښتنه ده، چې دلته يې د نورو پوښتنو ترڅنگ د ځوابولو هڅه شوې ده.

چرا جنگ افغانستان خونبارتر می‌گردد؟

حکمت الله زلاند / مرکز مطالعات استراتژیک و منطقی

با توجه به آمار نهادهای بین‌المللی، جنگ افغانستان از سال ۲۰۰۱ به این سو سال به سال خونین‌تر و شدیدتر شده است. پس از سال ۲۰۱۴ و روی کار آمدن حکومت وحدت ملی در افغانستان، همه‌ساله بیش از ۱۰ هزار فرد ملکی در این جنگ کشته و زخمی شده‌اند.

تقریباً تمامی مناطق کشور همه‌روزه شاهد خشونت‌ها و حوادث خونین امنیتی است و در ادامه همین وضعیت، هفته گذشته منطقه استراتژیک شهر کابل نیز شاهد یک حادثه خونین امنیتی بود که به شمول ۹ خبرنگار، بیش از ۳۰ تن کشته و ۵۰ زخمی برجا گذاشت.

با توجه به نوعیت این حملات و پیچیده‌گی جنگ جاری در کشور، ناامیدی از تامین امنیت در کشور روز به روز بیشتر می‌گردد و به نظر می‌رسد که وضعیت امنیتی در سال جاری بیش از این خونین‌تر خواهد شد.

در این تحلیل، با نگاهی به وضعیت خونبار کنونی و تلاش‌های ناکام صلح، به چالش‌های امنیتی پیشرو و عوامل بدتر شدن وضعیت امنیتی در کشور پرداخته شده است.

نگاهی به وضعیت خونبار کنونی

وضعیت امنیتی کشور در حال حاضر به حدی شکننده است که بر بنیاد آمار دفتر هماهنگی کمک‌های بشری سازمان ملل متحد (OCHA)، در جریان چهار ماه گذشته از آغاز سال ۲۰۱۸ الی آخر ماه اپریل بیش از ۷۵ هزار تن در داخل افغانستان به دلیل شدت جنگ و ناامنی‌ها بی‌جا شده‌اند.^۱

همانطوریکه پیش‌بینی شده بود، سال ۲۰۱۸ تاکنون خونبارتر از سال‌های گذشته برای افغان‌ها ثابت شده است. براساس گزارش یوناما، در ربع اول این سال ۲۲۵۸ غیرنظامی در اثر درگیری‌های مسلحانه کشته و زخمی شده‌اند که نسبت به سال‌های گذشته افزایش چشمگیر را نشان می‌دهد، چون در مدت مشابه سال ۲۰۱۷ این رقم به ۲۱۸۱ و در سال ۲۰۱۶ میلادی به ۱۹۴۳ تن می‌رسد.^۲

ارقام بالا، تلفات یک ماه خونین اخیر را دربر نمی‌گیرد، در حالیکه با آغاز سال جدید هجری شمسی و آغاز عملیات بهاری طالبان، درگیری‌ها و حملات مرگبار در نقاط مختلف کشور افزایش یافته و در کنار افزایش تلفات جهت‌های درگیر جنگ (عمدتا طالبان و نیروهای افغان)، تلفات غیرنظامیان افغان را نیز بالا برده است. خونین‌ترین حملاتی که در این ماه صورت گرفته و تلفات سنگینی به غیرنظامیان افغان وارد کرده است، حمله هوایی در دشت ارچی کندز و حمله انفجاری در غرب کابل بوده که تنها این دو حادثه نزدیک به ۴۰۰ تن کشته و زخمی برجا گذاشت.

از سوی دیگر، نقش نیروهای امریکایی در میدان جنگ در افغانستان نیز بار دیگر بیشتر شده و به خصوص حملات هوایی این نیروها در ربع اول سال ۲۰۱۸ نسبت به هر زمان دیگر از سال ۲۰۰۱ به این سو، افزایش یافته است. براساس گزارش وزارت دفاع ایالات متحده، نیروهای امریکایی در ربع اول سال جاری میلادی ۱۱۸۶ بم را در خاک افغانستان پرتاب کرده‌اند.^۳ به همین دلیل، میزان تلفات ملکی ناشی از حملات هوایی

^۱ See online: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-weekly-field-report-23-29-april-2018-enps>

^۲ See online, First quarter 2018:

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_protection_of_civilians_first_quarter_2018_report_11_april_0.pdf

First quarter 2017:

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/27_april_2017_-_unama_first_quarter_2017_civilian_casualty_data_english.pdf

First quarter 2016:

<https://unama.unmissions.org/un-chief-afghanistan-do-more-now-protect-civilians-unama-releases-civilian-casualty-data-first>

^۳ see online: <https://www.darivoa.com/a/intensified-bmobing-afghanistan/4362066.html>

نیروهای خارجی نیز بالا رفته است. در حالیکه کارشناسان غربی نیز معتقد اند که افزایش بمباران هوایی برای کاهش خشونت‌ها در این کشور کمکی نخواهد کرد.

گروه بین‌المللی بحران در آغاز سال ۲۰۱۸ با ابراز نگرانی از بدتر شدن وضعیت امنیتی افغانستان در سال جاری، از راه‌کار جنگی امریکا در این کشور انتقاد کرده و گفته بود که افزایش شمار نیروهای امریکایی و افزایش فشارهای نظامی وضعیت افغانستان را بدتر خواهد کرد، چون امریکا در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۱۲ با بیش از ۱۰۰ هزار نیرو نیز نتوانست طالبان را در میدان جنگ شکست دهد، در حالیکه این گروه در حال حاضر نسبت به هر زمان دیگر قوی‌تر شده و مناطق بیشتر را زیر کنترل خود دارد.⁴

چالش‌های پیشرو

تا چند سال پیش کشورهای منطقه و جهان در مورد افغانستان تا حدی اجماع داشتند، ولی پس از ظهور شاخه خراسان گروه "دولت اسلامی" در افغانستان و اکنون پافشاری امریکا بر حضور نظامی در این منطقه، این اجماع برهم خورده و کشورهای منطقه در مورد اهداف امریکا در این منطقه مشکوک اند. بنابراین، جنگ افغانستان در حال حاضر روز به روز پیچیده‌تر می‌شود و این کشور یک بار دیگر با تهدید مبدل شدن به میدان جنگ‌های نیابتی روبه‌رو است. بگومگوهای اخیر میان مقام‌های امریکایی و روسی نشانگر آن است که یک «جنگ سرد جدید» بین قدرت‌های بزرگ در منطقه آغاز شده است.

یکی از چالش‌های دیگر در برابر وضعیت امنیتی کشور تقویت فعالیت‌های گروه‌هایی که با آجندای خارج از مرزهای افغانستان در کشور فعالیت می‌کنند و شامل برنامه صلح نیز نیستند. در چند ماه گذشته مسؤولیت چندین حمله مرگبار را گروه "دولت اسلامی" به عهده گرفته است که از یک سو نشانگر قوت فعالیت‌های این گروه در افغانستان است و از سوی دیگر هدف قرل دادن تجمعات مردم ملکی در این حملات نشان می‌دهد که این گروه با روش مرگبارتری به حملات خود ادامه خواهد داد.

پیچیده‌گی وضعیت امنیتی در حالی است که در سال جاری ۱۳۹۷ یکی از بزرگترین چالش‌های امنیتی، برگزاری انتخابات پارلمانی نیز است که نه تنها باعث افزایش تلفات افراد ملکی در حملات مخالفین مسلح در

⁴ International Crisis Group, 31 Jan 2018, See it online:

<https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/afghanistan/dangerous-escalation-afghanistan>

جریان انتخابات خواهد شد، بلکه حملات هوایی که به گفته مقام‌های افغان به دلیل برگزاری انتخابات افزایش خواهد یافت، نیز چالشی در برابر مردم افغانستان خواهد بود. در نخستین روزهای آغاز پروسه ثبت‌نام چندین حمله مرگبار صدها کشته و زخمی برجا گذاشته است. از سوی دیگر، از مکاتب، مساجد و اماکن عامه به حیث مراکز ثبت‌نام این پروسه استفاده صورت می‌گیرد که احتمال تلفات مردم ملکی را بیشتر کرده است.

حکومت افغانستان در وضعیتی قرار دارد که عملاً در تامین امنیت در کشور با چالش‌های زیادی مواجه است. به گونه مثال، آخرین گزارش سیگار که روز سه‌شنبه (اول می ۲۰۱۸) به نشر رسید، نشان می‌دهد که تعداد نیروهای افغان حدود ۳۵۳۰۰ تن (۱۱ درصد) نسبت به سال گذشته میلادی کاهش یافته است. چنانچه در جنوری سال ۲۰۱۷ تعداد نیروهای افغان از ۳۳۱۷۰۰ تن به ۲۹۶۴۰۰ تن در جنوری سال جاری کاهش یافته است. عامل این وضعیت نیز تلفات نیروهای افغان و فرار سربازان افغان از صفوف این نیروهاست.^۵

بنابراین، سال جاری پر از چالش‌های امنیتی برای افغان‌ها نسبت به هر زمان دیگر خواهد بود. به نظر می‌رسد، از یک‌سو حملات گروه‌های مخالف دولت افزایش خواهد یافت و از سوی دیگر جنگ افغانستان در حالی پیچیده‌تر خواهد شد که حکومت افغانستان از نظر سیاسی و امنیتی در وضعیت ناگواری قرار دارد.

تلاش‌های نافرجام صلح

ناکامی در تلاش‌های صلح یکی از عواملی به شمار می‌رود که باعث طولانی شدن جنگ جاری و نگرانی از چالش‌های پیشرو در کشور است. گرچند جهت‌های درگیر جنگ افغانستان به شمول امریکا و ناتو به این نتیجه رسیده‌اند که پافشاری بر راه‌کارهای نظامی هیچ یک از جهت‌ها را پیروز نخواهد کرد، ولی عملاً راه‌کارهایی را روی دست گرفته‌اند که دربرگیرنده برنامه واقع‌بینانه برای تامین صلح در کشور نیست.

پس از آنکه دونالد ترامپ رئیس‌جمهور امریکا زمانبندی خروج نیروهای امریکایی از افغانستان را از راه‌کارش در قبال افغانستان حذف کرد و بالعکس روی فشارهای نظامی و افزایش سربازان خویش در این کشور تاکید کرد، پروسه صلح افغانستان نیز با ابهام بزرگی روبه‌رو شد، چون حضور نیروهای خارجی اساسی‌ترین عامل ادامه جنگ در کشور است.

^۵ The Washington post, Afghan security forces declining in number, U.S. inspector general report shows, May 1, 2018, online: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/afghan-security-forces-declining-in-number-us-inspector-general-report-shows/2018/05/01/aa7b7922-4d4d-11e8-85c1-9326c4511033_story.html?utm_term=.214905c1a577

با توجه به مواضع طالبان در مورد پروسه صلح، تا زمانی که امریکا که آغازگر این جنگ بوده و اکنون بار دیگر حضورش در میدان جنگ در افغانستان روبه افزایش است، قصد پایان دادن به این جنگ را نداشته باشد، این پروسه همچنان با بن بست مواجه خواهد بود. از همین رو، نخستین پیشنهاد نسبتاً متفاوت حکومت وحدت ملی برای گفتگوهای رو در روی صلح با طالبان، نیز با پاسخ رد این گروه، با اختیار نمودن خاموشی در برابر آن، مواجه شد.

ایالات متحده امریکا در بُعد راه حل سیاسی قضیه افغانستان، پاکستان را از چند ماه به این سو تحت فشار قرار داده است تا از یک سو از حمایت طالبان دست بردار شود و از سوی دیگر در حاضر کردن طالبان به گفتگوهای صلح نیز نقش صادقانه خویش را بازی کند، اما تفاهم بین الافغانی و پروسه صلح به «رهبری و مالکیت افغان‌ها» نیز زمانی نتیجه بخش خواهد بود که امریکا به عنوان یکی از طرف‌های درگیر این قضیه، دخیل پروسه گردد.

در کنار آن، تلاش‌های حکومت برای نکوهش جنگ طالبان و یافتن "رد" شرعی از طریق برگزاری کنفرانس‌های علمای دینی در کشورهای اسلامی چون اندونیزیا و عربستان سعودی، نیز هیچ‌گونه تاثیری روی سرنوشت جنگ و صلح در کشور نخواهد داشت.

از سوی دیگر، با وجود اینکه در حال حاضر تلفات نیروهای خارجی در جنگ افغانستان به پایین‌ترین حد آن رسیده و جنگ جاری همه‌روزه در هر دو طرف از افغان‌ها قربانی می‌گیرد، طالبان نیز با ادامه برجنگ جاری خویش در پی حاضر شدن امریکا به گفتگوهای صلح با این گروه است و برای تفاهم بین‌افغانی در حال حاضر برنامه‌ی را روی دست ندارد. بنابراین، تا زمانیکه برخورد واقع‌بینانه از سوی تمام جهت‌های درگیر با پروسه صلح صورت نگیرد و در جانب دیگر، امریکا نیز زمانبندی خروج نیروهای خویش از افغانستان را روی میز مذاکرات قرار ندهد، این پروسه همچنان توفیقی نخواهد داشت. پایان

په افغانستان کې د رسنيو وضعیت ته لنډه کتنه

ضیاءالاسلام شېراني / د ستراتېژیکو او سیمه ییزو خپرونو مرکز

تېره اوونۍ (د ۱۳۹۷ د ثور ۱۰مه) په کابل ښار کې د دوو پرله پسې بریدونو په پایله کې د نورو کسانو ترڅنګ، ۹ تنه خبریالان هم ووژل شول او ۵ نور ټپیان شول. په همدې ورځ په خوست ولایت کې د بي بي سي يو خبريال او همدا راز له دغو پېښو يوه اوونۍ وړاندې په کندهار کې د کابل نیوز تلویزیون يو خبريال هم د نامعلومو وسله والو له لوري ووژل شول.

په افغانستان کې رسنيز جريان ته دا گوزار داسې مهال رسېږي، چې له تېرو ۱۷ کلونو د رسنيو د کمیت د زیاتوالي ترڅنګ، د سیمې په کچه په دغه هېواد کې د رسنيو خپلواکي هم پام وړ زیاته شوې ده. د بي پولي ژورنالېستانو د نړیوال سازمان په وروستي کلني راپور کې، چې څو ورځې وړاندې خپور شو، افغانستان د رسنيو د ازادۍ په نړیواله درجه بندۍ کې، د ۱۸۰ هېوادونو په منځ کې ۱۱۸ ځای خپل کړی دی. خو په بل اړخ کې افغانستان د خبریالانو لپاره مرګونی هېواد بلل شوی او د دغه راپور له مخې، په تېر (۲۰۱۷) کال کې ۱۵ تنه خبریالان په افغانستان کې وژل شوي وو.^۶

^۶ RSF, Reporters Without Borders, see online: <https://rsf.org/en/ranking>

د خپلواکو رسنيو ډېروالی او د بیان ازادې، افغان دولت تل د خپلو سترو لاسته راوړنو له جملې څخه گڼلې؛ خو په بل اړخ کې څومره چې لازمه ده، د رسنيو او د هغوی د کارکوونکو امنیت او ځاني خونديتوب ته یې پاملرنه نه ده کړې. دلته د افغان رسنيو شالید ته د کتنې ترڅنګ، په تېرو ۱۷ کلونو کې د افغان رسنيو په لاسته راوړنو، ستونزو او پر وړاندې یې شته خنډونو او ننگونو شننه لولئ.

شالید

په افغانستان کې د رسنيو تاریخ له نن څخه شاوخوا ۱۴۵ کاله پخوا په ۱۸۷۳م کال کې د امیر شیرعلي خان د سلطنت دویمې دورې ته رسېږي. هغه مهال د لومړي ځل لپاره د شمس النهار اخبار تاسیس شو، چې په شمس النهار مطبعه کې د ډبرین (لیتوگرافي) ماشین په وسیله چاپېده.

له "شمس النهار" راوړسته په ۱۹۰۶م کال کې "سراج الاخبار افغانستان" او په ۱۹۱۲م کال کې د همدغه اخبار نوې خپره "سراج الاخبار افغانیه" د افغانستان د خبر لیکنې او رسنیز ډگر له مهو گامونو څخه و، چې د ژونالېزم لاره یې روښانه او روانه کړه؛ خو له دې دورې راوړسته د شاه امان الله خان د سلطنت پر مهال چې د ژونالېزم د پراختیا د دورې په نوم یادېږي، د نورو برخو په څېر رسنیزې برخې هم د تېر په پرتله خورا زیات پرمختګ وکړ او دغه مهال په بېلابېلو برخو کې ۲۳ جريدې او اخبارونه خپرېدل.⁷

د شاه امان الله خان د سلطنت پر مهال په لومړي ځل د انیس په نوم د یوه خپلواک او خصوصي اخبار خپرېدل پیل شول، چې د محي الدين انیس له خوا یې چارې مخ ته وړل کېدې. په ټوله کې دغه دوره د افغان رسنيو لپاره یوه روښانه او له پرمختګ ډکه دوره بللی شو؛ خو د دې دورې له پای ته رسېدو څخه بیا د محمد ظاهر شاه د واکمنۍ تر وخته رسنيو ازادې نه لرله او د دولت په سانسور او کنټرول کې وې.

د ظاهر شاه د سلطنت پر مهال که څه هم د رسنيو ازادې اعلان شوه، خو د محمد داوود خان او ورپسې د خلق او پرچم د واکمنیو پر مهال رسنۍ د دولت تر سانسور لاندې وې. دغه راز د ډاکتر نجیب د حکومت په وروستیو کې ځینو گوندونو هم په خپلواکه توګه په خپرونو پیل وکړ.⁸

⁷ محمد کاظم اهنګ او حبيب الله رفيع: "په افغانستان کې د ژوناليزم بهر" مومند خپرنديوه ټولنه.

⁸ دانش کروخیل: "مسلكي خبريالي" پښواک خبري آژانس، ۱۳۹۳ هـ ش، ص ۲۵۵.

د طالبانو د واکمنۍ پر مهال رسنۍ په بشپړ ډول د حکومت تر واک لاندې وې او د دولتي تلویزیون فعالیت هم درول شوی و؛ خو له ۲۰۰۱م کال وروسته کله چې د امریکا او ناټو له بریدونو وروسته د طالبانو رژیم ړنگ شو او د دوی په ملاتړ د نوي نظام په راتگ سره ازادو رسنیو ته د فعالیت اجازه ورکړل شوه او اوس مهال سلگونه بېلابېلې رسنۍ په هېواد کې فعالیت لري.

له ۲۰۰۱م کال وروسته افغان رسنۍ

رسنۍ چې په یوه هېواد کې د څلورمې قوې په نوم هم یادېږي، په هره برخه کې خپل ځانگړی او اغېزناک رول لري، رسنۍ د یوه هېواد په ډېرو مهو او برخلیک جوړونکو موضوعاتو کې هم د مرهم او هم د مرمۍ کار ورکولی شي.

تیر ۱۷ کلونه په افغانستان کې د بیان د ازادۍ او رسنیو د خپلواکۍ یو ځانگړی پړاو بلل کېږي، چې د دولتي رسنیو ترڅنگ سلگونه نورې بېلابېلې تصویري، غږیزې، چاپي او آنلاین رسنۍ خپرونې لري؛ خو ډېر ځله د دغو رسنیو پر فعالیت او خپرونو هم د بېلابېلو عواملو له کبله نیوکې شته دي.

د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزارت د معلومات پر بنسټ، تراوسه په ټول افغانستان کې ۲۰۳ تلویزیونونه، ۳۶۶ راډیوگانې، ۷۲ ورځپانې، ۳۵۴ اوونیزې، ۳۴۴ مجلې او ۷۳ خبري اژانسونه له دغه وزارت سره راجسټر شوي دي. دغو رسنیو تر دې دمخه د خبر رسونې، عامه پوهاوي، د دولت پر کارونو څارنې، د هېواد د وضعیت تحلیل او ارزونې، خلکو ته د بېلابېلو تفریحي خپرونو وړاندې کولو او نورو برخو کې ډېر رول لرلی دی، چې د افغانستان لپاره د ولسواکۍ په برخه کې مهمه لاسته راوړنه بلل کېږي.

په بل اړخ کې، اوسنۍ رسنیز بهیر سره له دې چې د کمیت له پلوه خورا پرمختگ لري، خو د کیفیت، مسلکیتوب او بې پلوی په برخه کې لا هم زیاتې ستونزې لري. که چېرې د افغانستان د رسنیو اوسني حالت او فعالیتونو ته څیر شو او درنښتینې ازادۍ په تله یې وتلو، نو څرگنده به شي، چې په اوسني وخت کې ډېری فعالو رسنیو خپل رنښتیني مسوولیت او رسالت په سمه توگه نه دی ادا کړی؛ نه یې رسینز اخلاق په پام کې نیولې او نه یې هم دیني او فرهنګي پولې مراعات کړې دي.

د رسنيو پر وړاندې خنډونه

امنيتي گواښونه؛ په افغانستان کې د رسنيو او ژونالستانو پر وړاندې يوه لويه ننگونه د هغوی د امنيت نه خوندیتوب دی. خبريالان چې ډېری مهال په سختو او جگړه‌ييزو حالاتو کې د پېښو سيمو ته ځي، ترڅو خلکو ته د پېښو حقيقتونه روښانه کړي، ډېر ځله د دوی د مرگ په بيه تمامېږي.

په افغانستان کې له ازادو رسنيو د ملاتړ ادارې (نی) د ۱۳۹۶ لمريز کال د کلني راپور له مخې، د ۱۳۹۵ کال په پرتله په ۱۳۹۶ کال کې د خبريالانو پر وړاندې د تاوتریخوالي کچه ۵۱ سلنه زياته شوې ده. دغې ادارې له خبريالانو سره د تاوتریخوالي ۱۶۶ پېښې ثبت کړې، چې ۱۹ پکې د وژنې، ۴۱ د تپي کېدو، ۲۳ د وهلو ټکولو، ۱۶ د نيولو يا بندي کولو او ۶۷ د گواښلو پېښې شاملې دي.^۹

معلوماتو ته نه لاسرسی؛ د افغانستان د اساسي قانون د ۵۰ مادې او د رسنيو قانون د ۵ مادې پر بنسټ، معلوماتو ته لاسرسی د هېواد د هر وگړي حق دی؛ خو له بده مرغه ډېر کله د اساسي قانون همدا ماده خپله د حکومت، د حکومت د وسله‌والو مخالفو ډلو او زورواکانو له لوري تر پښو لاندې کېږي او رسنيو ته يې د حقایقو رسولو په برخه کې ستر خنډ جوړ کړی دی.

د ناپېيلتوب نشتون؛ په افغانستان کې د رسنيو پر وړاندې يو بل لوی خنډ په بېلابېلو لورو پورې د دوی تړل کېدل دي. اوس مهال ډېری رسنۍ يا په داخل کې په کوم سياسي گوند، شخص يا جريان پورې تړلې دي، يا بهر کې کوم هېواد يا شخص پورې او يا هم د يوه شخص په تجارتي او مالي اهدافو پورې تړلې دي. دغه راز په تېرو ۱۷ کلونو کې د رسنيو بې کچې زیاتوالی هم د دې ښکارندويي کوي، چې په افغانستان کې د بېلابېلو موخو ترلاسه کولو لپاره د بېلابېلو هېوادونو، گوندونو يا اشخاصو په ملاتړ په ډېر لږ وخت کې زیاتې رسنۍ جوړې او فعالې شوې. همدا لامل دی، چې ډېری هغه يې د يوې رسنۍ په توگه خپل اصلي رسالت نه شي ادا کولی او بې طرفه نه شي بلل کېدای.

مبتدلي خپرونې؛ د افغان رسنيو پر وړاندې يو بل ستر خنډ، چې دوی يې له خپل اصلي رسالت څخه گرځولې دي او تر ډېره د ځينو بهرنيو لورو په ملاتړ او يا هم د خپلو مالي گټو په موخه ورته اړ کېږي، د مبتدلو خپرونو لرل دي، چې هم د اسلامي شريعت او هم د افغاني دود او دستور خلاف بلل کېږي. دغو خپرونو په افغاني ټولنه کې د پردې او وارداتي کلتور په خپرولو او اغېز زیاتولو کې هم ډېر رول لرلی دی.

^۹ See online: <https://pa.azadiradio.com/a/29138220.html>

رسنی او کارکوونکي يې ولې په نښه کېږي؟

په کابل، کندهار او خوست کې پر ژورنالېستانو وروستي بریدونه په هېواد کې دننه د ارگ، اجرائیه ریاست، ولسي جرگې، رسنیزو بنسټونو او گڼو نورو سیاسي گوندو او اشخاصو له لوري او همدا راز په بهر کې د بښنې نړیوال سازمان، ناټو او ملگرو ملتونو سازمان له لوري په کلکه وغندل شول او دا یې یو جنګي جنایت وبله. په ټولیز ډول رسنی او خبریالان هم په هېواد کې د روانې ناامنی ښکار دي؛ خو پوښتنه دا ده، چې کله رسنی او د رسنیز ډگر فعالین نېغ په نېغه په نښه کېږي، لاملونه یې څه دي؟

لومړی؛ په تېره یوه نیمه لسيزه کې د بیان او رسنیو ازادې د افغان دولت له لوري تل د یوې لویې لاسته راوړنې په توګه یاده شوې ده؛ خو د بیان له ازادۍ او رسنیو څخه د ملاتړ په برخه کې افغان دولت خپل قانوني مسوولیت او مکلفیت چې هغه د رسنیو د کارکوونکو امنیت ساتل دي، په سمه توګه نه دی ادا کړی او په دې برخه کې پاتې راغلی دی.

دویم؛ دا چې رسنی د عامه پوهاوي او معلوماتو رسونې په برخه کې مهم رول لري، ډېر ځله د وسله والو مخالفینو، زورواکانو، مافیایي او استخباراتي کړیو له لوري د دې لپاره په نښه کېږي، چې د هغوی د کړنو او فعالیتونو په اړه له ولس سره معلومات شریکوي.

درېیم؛ خپلواکې رسنی د خبر رسونې او نورو ټولو خپرونو په برخه کې باید ناپېیلتوب په پام کې ونیسي. خو له بده مرغه په افغانستان کې ډېری رسنی دا اصل په پام کې نه نیسي، ډېری مهال طرف واقع کېږي او د دویم لاس معلوماتو پر بنسټ او یا هم پرته له کومې اصلي سرچینې خبرونه خپروي او دې چارې هم د دوی پر ضد د تاوتریخوالي او گواښونو د زیاتېدو په تړاو ډېر رول لری دی. پای

ارتباط با ما:

ایمیل: info@csrskabul.com - csrskabul@gmail.com

وب سایت: www.csrskabul.net -- www.csrskabul.com

شماره تماس دفتر: (+93) 202564049 - (+93) 784089590

محقق ارشد: حکمت الله ځلاند

محقق و مسؤل تحلیل هفته: ضیاءالاسلام شیرانی

محقق و مسؤل نشر تحلیل هفته: احمدشاه راشد

hekmat.zaland@gmail.com

(+93) 775454048

zi.shirani@gmail.com

(+93) 764747548

ahmadshahr786@gmail.com

(+93) 784249421